

**КРУГЛИЙ СТІЛ "АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ"
(м. Ужгород, 24 лютого 2020 р.)**

24 лютого 2020 року в Ужгороді проведено круглий стіл "Актуальні питання збереження біологічного та ландшафтного різноманіття." Його організаторами виступили Громадське Об'єднання "Природа. Наука. Технології" (Київ), Мукачівська Православна єпархія та Карпатський біосферний заповідник.

Лейтмотивом зібрання стали слова: Природа дар Божий, тому бережливе ставлення до неї – святий обов'язок кожної людини.

І тому дуже символічно, що це поважне наукове зібрання, в якому взяли участь десятки науковців, представників духовенства, органів влади та громадськості із Києва, Львова, Ужгорода та інших міст України, пройшло в Ужгородському Свято-Воскресенському чоловічому монастирі Української православної церкви.

На початку засідання, запрошені ченці монастиря та священослужителі, разом з учасниками "круглого столу" справили урочисту молитву. А керуючий Мукачівською єпархією, Високопреосвященніший Феодор, митрополит Мукачівський і Ужгородський, звернувся до гостей із вітальними словами та проголосив доповідь про Екологію душі.

Благословляючи проведення цього форуму, в його промові, як до речі і в благословіннях з приводу виходу у світ ще у 1994 році, першого номера Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу "Зелені Карпати", єпископів Мукачівської та Ужгородської православної єпархії Євфи-

мія та Мукачівської греко-католицької єпархії Івана Семедія (Євфимій, Семедій, 1994), особливо наголошено, на тому що "Природа – це Божий дар, а її збереження є обов'язком кожної людини. І наскільки людина береже природу, настільки природа віддячується їй і навпаки – знищення природи рівнозначне знищенню людства".

"Божа воля, всемогутність проявляється у великій книзі, що її називаємо Природою, з її закономірностями та взаємозалежностями. Коли ці закономірності порушуються, природа гине, світові загрожує катастрофа. Всяке порушення законів природи, які продиктовані автором Всесвіту – Богом, караються самою природою...".

Сумно спостерігати, – наголошується у зверненнях єпископів, – коли люди в своїх корисливих інтересах, не зупиняючись ні перед чим, гублять природу – Богом даний всім людям дар. Знищення навмисно хоча б однієї з ланок ланцюга живого світу чи мертвої матері, обов'язково порушує сусідню ланку живих організмів.

Так, якщо не виросла трава – не буде тварин. Вирубуючи ліси викликаємо катастрофи, повені і т.д. Про це потрібно говорити, нагадувати людям, виробити й пропагувати програми збереження рівноваги у природі, збалансованого зв'язку між мертвою матерією, говорити про суворий порядок у використанні природи на підвалинах Божих заповідей. Тож люди завжди мають пам'ятати: закон Природи, це Закон Божий. Порушення його є бунтом проти заповіді Божої, злочином проти людства!

Широке коло проблем збереження природи, зокрема її біологічного та ландшафтного різноманіття, порушувалось на "круглому столі" майже у 20 доповідях та повідомленнях. Ішлося про: розвиток екологічної свідомості як основи збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Діна Карелова редакторка Закарпатської регіональної дирекції Громадського телебачення України); роль держави в природоохоронному процесі (Ігор Шинкарюк, заступник голови Закарпатської облдержадміністрації); модернізацію організацій громадянського суспільства в Україні та їх можливості для сталості територій (Лариса Карелова Голова Правління, засновниця Громадської Організації "Природа. Наука. Технології", член Ради ботанічних садів та дендропарків України); поліпшення ефективності в роботі громадянського сектору (Олександр Білак, радник голови Закарпатської обласної ради); екосистемні послуги як основа сталого розвитку громад (Валентин Щербина, еколог, віце-президент Асоціації професійних екологів України); роль водойм у збереженні біорізноманіття Українських Карпат (Тарас Микитчак, кандидат біологічних наук (екологія), старший

науковий співробітник відділу популяційної екології Інституту екології Карпат НАН України); освітні проекти та просвітництво в громаді (Світлана Дочинець, директор Біловарської ЗОШ I-II ступенів Тячівського району); кооперацію – як економічний інструмент збереження біологічного та ландшафтного різноманіття" (Охріменко Ігор, доктор економічних наук, професор, проректор з навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права); екологічні наслідки спалювання рослинних решток на Закарпатті та шляхи вирішення цієї проблеми (Любов Маргітай, доцент кафедри плодоовочівництва і виноградарства Ужгородського національного університету); презентацію успішного досвіду роботи Фонду громади міста Березань, в контексті синергії співпраці різних структур (Алла Новікова, голова правління Благодійної організації "Фонду громади Березані"); лісівництво, лісознавство, соціально-економічні дослідження в зоні діяльності заповідника (Василь Регуш, провідний інженер відділу науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці Карпатського біосферного заповідника); комплексні наукові дослідження з питань збереження унікальної та типової фауни Карпат (Богдан Годованець, кандидат біологічних наук, орнітолог, старший науковий співробітник зоологічної лабораторії Карпатського біосферного заповідника); роль бізнесу і у забезпеченні сталого природокористування у гірській частині Закарпаття (Олег Палінкаш, підприємець, голова Тячівської районної організації мисливців та рибалок) та інші.

В доповіді "Організаційно-правове забезпечення збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в умовах природно-заповідного фонду. Практика відшкодувань втрат за обмеження ведення господарської діяльності", заступник директора Карпатського біосферного заповідника, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України Федір Гамор, наголосив, що для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, особливо

важлива роль належить природоохоронним територіям, які в Україні складають біля шести відсотків її загальної площі, тоді як у Європі цей показник в середньому становить 15 відсотків (Гамор, 2017 а, б).

Так, наприклад, на території Карпатського біосферного заповідника охороняється 1349 видів лише вищих судинних рослин, 66 видів ссавців, 193 види птахів та багато інших живих організмів. Тут великими життєздатними популяціями характеризується бурий карпатський ведмідь, рись, дикий кіт, беркут (повсюдно зникаючі у Європі) та інші рідкісні види. В межах заповідника зустрічається понад 80 відсотків червонокнижних судинних рослин, що поширені в Україні, та всі види, котрі охороняє Бернська Конвенція та які включені до Європейського червоного списку, значна частина асоціацій із Зеленої книги України тощо.

За роки незалежності, особливо після прийняття Конвенції про охорону біологічного різноманіття у 1992 р., чимало зроблено для створення системи екологічного законодавства, в т.ч. у галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Але, незважаючи на прийняття, зокрема, законів "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Про Червону книгу України", спостерігається загальна тенденція до зниження чисельності багатьох видів тварин та рослин. Різко знижується чисельність популяцій мисливських видів, в т.ч. на заповідних територіях.

Скажімо, чисельність бурого карпатського ведмеда зменшилась за останні десятиріччя втричі. Рідкісними стають цінні деревні породи, зокрема черешні дикої, горіха грецького та багато видів ранньовесняних ефемероїдів тощо. Чисельність рідкісних видів рослин, занесених до першого випуску Червоної книги України (1980 р.) складала 85, а в останньому її випуску (2009 р.) – зросла до 542 видів, а тварин – відповідно 161 та 611 видів.

Здається, що в суспільстві існує перше, велике нерозуміння завдань природоохоронної справи загалом і біологічного

різноманіття зокрема. По-друге, проглядається значний розрив і неузгодженість між законами, що регламентують використання природних ресурсів та нормативно-правовими актами, що декларують охорону довкілля.

Необхідно у законах, що регулюють бюджетні відносини в державі, чітко виписати механізми фінансового забезпечення програм охорони біологічного та ландшафтного різноманіття. В першу чергу, можливо внести спеціальні статті до бюджетного Кодексу України, які б урегулювали ці проблеми, як і проблеми охорони природи взагалі. Фінансування заходів зі збереження біорізноманіття мало б також значитись окремо, як у державному, так у місцевому бюджетах. Без цього, переконаний, всі законодавчі акти у цій сфері ще довго будуть залишатися лише на папері.

Україна ратифікувала Конвенцію про охорону біорізноманіття, у статті 8 якої підкреслюється, що кожна договірна сторона "заохочує екологічно обґрунтований і сталий розвиток у зонах, що межують з охоронними територіями, з метою сприяння збереженню цих територій". А стаття 10 прямо говорить, що кожна договірна сторона вживає, наскільки це можливо і доцільно, виправданих з економічної і соціальної точок зору заходів, які сприяють збереженню і сталому використанню компонентів біологічного різноманіття.

Разом з цим треба розуміти, що в умовах загострення соціально-економічної ситуації, біорізноманіття, як і загалом природні ресурси, стають чи не єдиним джерелом виживання місцевого населення. Тому, крім їх посиленої охорони (яка потребує необхідних матеріально-технічних ресурсів), потрібна компенсація місцевому населенню і з боку держави за вилучені з користування види ресурсів.

З метою вдосконалення економічних важелів стимулювання збереження та охорони ПЗФ у 2013 році, на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації

наслідків Чорнобильської катастрофи, мною було запропоновано урегулювати питання оподаткування земель природно-заповідного фонду та сплати відповідного земельного податку до місцевих бюджетів. На виконання зауважень, у 2014 році внесено важливі зміни до Податкового кодексу України щодо сплати земельного податку місцевим радам, у межах яких розташовані землі природних та біосферних заповідників і національних природних парків. Але джерела фінансування для цього було визначено лиш у 2015 році.

Отож, нас почули, і як результат, до прикладу, адміністрація КБЗ сплатила торік за рахунок коштів Держбюджету п'ятнадцятьом територіальним громадам Рахівського, Тячівського та Хустського районів понад двадцять дев'ять мільйонів гривень. Кошти суттєво поповнили бюджети цих депресивних гірських населених пунктів. Проект бюджету заповідника на цей рік передбачає спрямувати до територіальних громад 49 мільйонів 837 тисяч гривень.

А на завершення дискусії, ми нагадали слова відомого українського теоретика природоохоронної справи, академіка Юрія Шеляга-Сосонка (Шеляг-Сосонко, 2008), який стверджував, що "Біорізноманіття має універсальне значення для світового співтовариства, та формує для нього і для кожної конкретної людини всі основні параметри його буття – як матеріальні, так і духовні, включаючи погляди на Світ.

Тому знищення біорізноманіття, яке в кінці минулого століття досягло глобальних масштабів, на основі зворотніх зв'язків призвело до глобалізації і деградації самого світового співтовариства. Це сталося в результаті використання цивілізованими країнами наукових досягнень.

Але, зараз рівень розвитку людства визначають уже, не наукові досягнення, і не межі зростання народонаселення Землі, а стан біорізноманіття і допустимі межі його вилучення із природи".

Гамор Ф.Д. Довідково про визначення та сучасний стан природно-заповідної справи в Україні / Ф.Д. Гамор // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи. Збірник вибраних матеріалів / [за ред. М.П. Стеценко, Ф.Д. Гамора]. – Львів: "Тиса", 2017 а. – С. 12–13.

Гамор Ф.Д. Організаційно-правові аспекти збереження біорізноманіття в Україні / Ф.Д. Гамор // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи. Збірник вибраних матеріалів [за ред. М.П. Стеценко, Ф.Д. Гамора]. – Львів: "Тиса", 2017 б. – С. 214–219.

Євфимій, Семедій Іван. Природа – дар Божий / Євфимій, Семедій Іван // Зелені Карпати, 1994. № 1-2. – С. 1.

Шеляг-Сосонко Ю.Р. Біорізноманітність: концепція, культура та роль науки /Ю.Р. Шеляг-Сосонко // Укр. ботан. журн., 2008, том 65. № 1. – С. 3 – 25.

Ф.Д. Гамор, А.Ф. Гамор